

Komunikace přírodních věd

Popularizační přednáška – základní pravidla a příklady dobré praxe při přípravě a provedení tohoto žánru komunikace vědy

Kvalita přednášky často závisí
na kvalitě kávy.

Viktor Emil Frankl, rakouský neurolog, (1905–1997)

obecné základy rétoriky

mluvený jazykový projev

- nezastupitelné místo ve společenské komunikaci
- hlavní prostředek realizace jednotlivce ve společnosti (je asi 40x častější než komunikace psaná)
- prvotnost mluveného jazyka
- s rozvojem tech. civilizace jeho význam roste
- prostředek estetického působení

mluvený jazykový projev

- kultivovanost
- vyjadřovací pohotovost
- jazyková správnost
- odpovědný přístup k obsahu, formě i adresátům mluveného jazykového projevu

musí být obsahově správný a jazykově dokonalý

rétorika

- nauka o řečnickém umění
- řečnická praxe
- záporné hodnocení jazykového projevu
- nauka o přesvědčování
- teorie a praxe jazykové komunikace

rétorika

- humanitní obor související s
 - filozofií
 - logikou
 - psychologií
 - lingvistikou
 - sociologií
 - pedagogikou
 - estetikou
 - etikou

obsahová správnost

- jednoduchá poučka

„Mluv jen pokud máš co sdělit!“

- logická formulace myšlenek
- jednoznačné formulace
- **prostředky:**
 - argument
 - generalizace
 - analogie

- **nejčastější chyby:**
 - nevhodná argumentace
 - zaměňování teze
 - základní chyba
 - bludný kruh
 - chyba následku

slohová stránka

- správné pochopení obsahu sdělení vyžaduje vhodný způsob podání
- každou skutečnost lze vyjádřit mnoha způsoby (synonymie)
- snaha volit takový způsob podání, aby všichni posluchači správně rozuměli
- při větším počtu posluchačů je to obtížné, nutnost umět odhadnout úroveň publika (nejlépe je toto zjistit předem)

slohová stránka

- správné porozumění záleží i na míře explicitnosti vyjádření
- explicitnost x implicitnost – na tom závisí i míra kompaktnosti (koheze) textu
 - příklady

musíme mluvit spisovně?

- co je spisovná čeština?
- podoba psaná a mluvená (hovorová čeština)
- spisovný mluvený projev = společenská úcta k posluchači
- místní nářečí, interdialekty, obecná čeština
- slangy, argoty

slohová stavba mluveného sdělení

- volíme podle cíle sdělení, prostředí, podmínek vzniku sdělení
- cíl sdělení
- forma projevu:
 - mluvená
 - psaná

slohová stavba sdělení

- **mluvená forma**

- oslovení
- střídání typů vět
 - dialogické otázky
 - řečnické otázky
- změna mluvnické osoby
- ovlivňující vyjádření
- expresivní prostředky

- **psané projevy**

- sdělení bez přímého kontaktu
- grafická přehlednost
- více času na jejich vznik

slohová stavba sdělení

- slohový postup
 - popisný
 - vyprávěcí
 - výkladový
 - úvahový
 - informační

vztahují se na psané i mluvené projevy

slohové útvary veřejné komunikace

- referát
- přednáška
 - popularizační
 - vědecká
- komentář
- vystoupení v diskuzi
- projev
- proslov
- řeč
- projev v rozhlase/TV
- diskuze
- beseda
- debata
- interview

přednáška

- úvod
 - stať
 - závěr
-
- někdo si píše text doslovně, většina jen osnovu, někdo zcela improvizuje

prostředky řečnického slohu

- sugestivní
 - opakování jazykového vyjádření
 - anafora
 - diafora
 - tautologie
 - pleonasmus
 - enumerace
 - rektifikace
 - perioda
 - citáty

prostředky řečnického slohu

- **emfatické**
 - zvolání
 - řečnická otázka
- **názorné**
 - přirovnání
 - zaokrouhlování
 - přísloví, bajka, anekdota, osobní zážitek
 - parabola, hyperbola
 - nepřímá pojmenování
- **dramatické**
 - gradace

nejčastější chyby

- mluvní manýry
- parazitní zvuky
- vyšinutí z vazby
- atrakce
- zeugma
- kontaminace
- fráze, floskule, slovní smog

spisovná výslovnost

- styl základní
- styl pečlivý
- styl běžný

- výslovnost cizích slov

zvukové prostředky souvislé řeči

- členění řeči
 - rytmus
 - frázování
- slovní přízvuk
- modulace
- dynamika řeči
- větný přízvuk
- intonace
- modulace barvy hlasu
- tempo řeči je v průměru 95 – 105 slov za minutu

optické prostředky řeči

- mimika
- gestikulace

osobnost řečníka

- dominantní postavení
- odborné kvality
- působí na posluchače ještě dříve než začne mluvit (příchod, představování)
- sledovat zájmy posluchačů
- aktivizace posluchačů
- empatie
- přiměřený „oční kontakt“

osobnost řečníka

- pozor na „bublinu osobního prostoru“
- nerozlišovat „já“ a „vy“, ale vtáhnout posluchače do výkladu – jen „my“
- tréma
- ovládání svých nálad
- vyvarovat se nadměrného emočního vzrušení
- zvyšovat svou aktivní slovní zásobu (3 – 10.10³ slov)

potíže a jejich rozbor

- **vinen je lektor**

- nepřipraven odborně
- nepřipraven metodicky
- podcenění posluchačů
- neznalost ústní komunikace
- nespolečenské chování
- neobratnost při manipulaci s technikou

- **špatné prostředí**

- velký sál, špatná akustika
- nezdravé prostředí
- nevhodné umístění řečníka
- špatné, nepohodlné vybavení sálu

- **vinen je posluchač**

- hlad nebo těsně po jídle
- podcenění řečníka
- neschopnost sledovat výklad pro jeho velkou náročnost

potíže a jejich rozbor

- výklad nabitý informacemi
- výklad chudý na informace
- afektovaný výklad
- výklad trvale znevažující hodnotu sdělovaných informací

popularizační přednáška

popularizační přednáška

- obecná pravidla
- volba tématu
 - „nosná konstrukce“
 - astronomický hit
 - v(d)ěčná otázka
 - významná osobnost
 - novinky
 - koktejl
- úroveň výkladu
- použité technické prostředky
- osobnost přednášejícího
- existují „styly“ přednášek? (a „druhy“ přednášejících?)

obecná pravidla

- **zvědavost posluchače**
 - 75 % zrak
 - 15 % sluch
 - 10 % hmat, chuť, čich dohromady
- **celkový dojem z přednášejícího**
 - 7 % slova
 - 38 % hlas
 - 55 % neverbální signály!!
- **kritické okamžiky?**
 - nekomentovat
 - nevracet se k nim
 - „Zatloukat, zatloukat, zatloukat!“ dr. Plzák

volba tématu

- **lákavý název, srozumitelný, ale nevšední** 😊
- **nosná konstrukce**
 - **astronomický hit**
 - aktuální téma (kometa, výzkum Marsu, srážka komety s Jupiterem, meteorit Morávka)
 - medializované téma (i periodicky)
 - **v(d)ěčná otázka**
 - vznik vesmíru, život ve vesmíru, kontakt s mimozemskými civilizacemi, vznik sluneční soustavy,
 - **významná osobnost**
 - osobní přítomnost, jubilea, významné ceny
 - **novinky**
 - při přehledovém pojetí mixovat vždy 2/3 stařínek + 1/3 novinek
 - **koktejl**
 - všelijaké kombinace výše uvedeného (dbát na vyváženost, proto koktejl a ne dort 😊)

úroveň výkladu

- posluchače ani nepřeceňovat ani nepodceňovat
- je-li možnost, pak kontaktovat někoho, kdo pro daný typ publika již přednášel
- nepoužívat složité matematické výrazy
- omezit počet cizích slov
- nepodbízet se, „nežvatlat“

použité technické prostředky

1. č. tabule + křída, bílá tabule + fixy, papírové bloky + fixy
2. klasické diapozitivy
3. ZP, fólie
4. datový projektor, Power Point
5. pokusy, ukázky
6. kombinace 1. – 4. bod
7. multimedialní pojetí, multivizuální pojetí

použité technické prostředky

- není to jen komplikace?
- nikoliv:
 - ryze verbální prezentace – po 3 hodinách 70 % obsahu, po 3 dnech 10 %
 - vizuální – 75 % + 20 %
 - kombinovaná – 85 % + 66 % !!
- používat TP tak, aby byly využity jejich přednosti

osobnost přednášejícího

- ihned v úvodu získat sympatie publika
- analyzovat své zlozvyky a vyvarovat se jich
- oční kontakt s publikem
- ovládat dokonale používanou techniku
- snažit se do výkladu vhodným způsobem vložit i humor
- nenásilně usměrnit diskuzi a odpovědi na dotazy
- obecný recept na „ideální osobnost“ neexistuje 😊

existují „styly“ přednášek? a „druhy“ přednášejících?

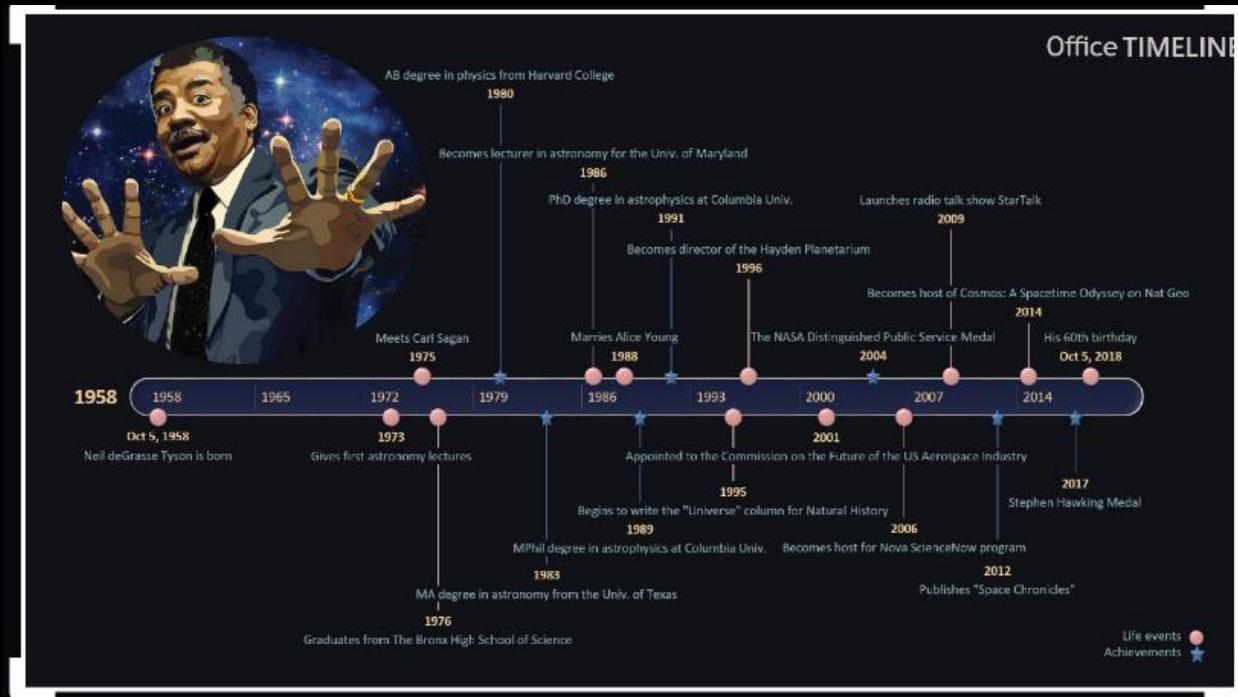
- popularizující vědci
 - Grygar, Kleczek (†), Plavec (†), Kopal (†), Z. Horský (†), Mikulášek, Harmanec, Jakeš (†), Cílek, Kulhánek, Wagner, Prouza, Švanda, atd.
- popularizátoři (astronomie)
 - Pokorný (†), Grün, Příhoda, Dušek, Gabzdyl, Rozehnal, Lenža, Příbyl, Kořen, Stach atd.

moderní formáty

- Pecha Kucha https://cs.wikipedia.org/wiki/Pecha_Kucha
- TED nebo TEDx
- <https://cs.wikipedia.org/wiki/TED>
- <https://www.youtube.com/watch?v=jdVXc5E9stE>
- <https://www.youtube.com/watch?v=LfYloEifk2o>

domácí úkoly z pilnosti

- **podívejte se** na fragmenty popularizačních přednášek **Grygara a Kulhánka, Gabzdyla a Přibyla**, porovnejte jejich hlavní rysy/rozdíly
- **připravte si** Pecha Kucha vystoupení na téma **100 let periodické tabulky prvků** (5 minut, 15 obrázků)
- **připravte si** osnovu přednášky (45 minut) na dohodnuté téma (např. **vizuální efekty ve filmu**)
- **předved'te** fragment přednášky (cca 15 minut)

... finis corona opus ...

... ale nejvíce záleží na prvním dojmu